

ԱՐՅԱԽԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ
ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ, ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ
ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

РЕСПУБЛИКА АРЦАХ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ, НАУКИ И СПОРТА
УНИВЕРСИТЕТ МЕСРОП МАШТОЦ

THE REPUBLIC OF ARTSAKH
THE MINISTRY OF EDUCATION, SCIENCE AND SPORT
MESROP MASHTOTS UNIVERSITY

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՀՈԴՎԱԾՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ
СБОРНИК СТАТЕЙ КОНФЕРЕНЦИИ
SET OF CONFERENCE ARTICLES

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ՝
նվիրված Մեսրոպ Մաշտոց Համալսարանի գործունեության
20-ամյակին

ԿՈՎԿԱՍՆ՝ ՄԵՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏՈՒՆ

МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ,
посвященная 20-летию деятельности
Университета Месроп Маштоц

КАВКАЗ – НАШ ОБЩИЙ ДОМ

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
DEVOTED TO THE 20TH ANNIVERSARY OF MESROP MASHTOTS UNIVERSITY

CAUCASUS – OUR COMMON HOME

27-29 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ
ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ, 2017

27-29 ОКТЯБРЯ
СТЕПАНАКЕРТ 2017

27-29 OCTOBER
STEPANAKERT 2017

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Նախագահ՝
Համանախագահ՝

Ղ.Ս.Գաբրիելյան, ՄՄՀ ռեկտոր, մ.գ.թ., ՄՄՀ պրոֆեսոր (Արցախ)
Ղ.Ս.Բաբայան, փ.գ.թ., ՄՄՀ պրոֆեսոր (Արցախ)

Վ.Ռ.Բալայան
Ս.Ա.Խանյան
Ս.Շ.Ծաղիկյան

Արցախի Հանրապետության Ազգային ժողովի փոխնախագահ, պ.գ.դ., պրոֆեսոր
ԱրՊՀ և ՄՄՀ պրոֆեսոր, բ.գ.դ.
ՀՌՀ քրեական իրավունքի և քրեական դատավարության իրավունքի ամբիոնի վարիչ,
ի.գ.դ., պրոֆեսոր

Ա.Ս.Ծպենցյան
Վ.Ն. Կոնովալով

ՀՀ պետական կառավարման ակադեմիա, տ.գ.թ., դոցենտ
ՀՂՀ, Սոցիոլոգիայի և տարածաշրջանագիտության ինստիտուտի կոնֆլիկտոլոգիայի և
ազգային անվտանգության ամբիոնի փ.գ.թ., պրոֆեսոր
ՊՊԼՀ պ.գ.թ., դոցենտ, ՄՄՀ պատվավոր պրոֆեսոր

Վ.Զ.Հակոբյան
Է.Ա.Հայրապետյան
Լ.Շ.Հովհաննիսյան
Լ.Գ.Ղարախանյան

ՄՄՀ պրոռեկտոր, մ.գ.թ., դոցենտ
ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, պրոֆեսոր
ԱՀ ԿԳՄՆ, հ.գ.թ., դոցենտ

Է.Գ.Մինասյան
Լ.Ա.Միրզոյան
Վ.Ս.Պետրոսյան

ԵՊՀ պատմության ֆակուլտետի դեկան, պ.գ.դ., պրոֆեսոր
ՀՃՇԱՀ, մանկ. գիտ. թեկ., դոցենտ
ԵՊՀ միջազգային հարաբերությունների և դիվանագիտության ամբիոնի վարիչ, ԵՊՀ
հայ-քրդական առնչությունների բաժնի վարիչ, պ.գ.թ., դոցենտ

Ս.Ա.Պողոսյան

Խ.Աբովյանի անվ. ՀՊՄՀ պատմության և իրավագիտության ֆակուլտետի դեկանի
տեղակալ, պ.գ.դ.

Ս.Պ.Պոգեյուն

ՀՂՀ, Փիլիսոփայության և հասարակա-քաղաքական
գիտությունների ինստիտուտի տեսական և կիրառական քաղաքագիտության ամբիոնի
պրոֆեսոր, ք.գ.դ.

Գ.Ս.Քեչյան

ԵՊՀ քաղաքական ինստիտուտների և գործընթացների ամբիոնի վարիչ, ք.գ.դ.,
պրոֆեսոր

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Председатель:
Сопредседатель:

Д.С.Габриелян, ректор УММ, к.п.н., профессор УММ
Г.М.Бабаян, к.филос.н., профессор УММ

Ջ.Ա.Այրապետյան
Յ.Յ.Ակոբյան
Յ.Ր.Բալայան
Լ.Գ.Կարահանյան
Գ.Մ.Կերյան
Յ.Ն.Կոնովալով

к.п.н., доцент, проректор УММ
ПГЛУ, к.ист.н., доцент, почетный профессор УММ
вице-спикер Национального Собрания РА, д.и.н., профессор
МОНС РА, к.п.н., доцент
Заведующий кафедрой политических институтов и процессов ЕГУ, д.п.н., профессор.
профессор кафедры конфликтологии и национальной безопасности Института социологии и
регионоведения ЮФУ, д.ф.н.

Ջ.Գ.Մինասյան
Լ.Ա.Միրզոյան
Լ.Ս.Օգանեսյան
Յ.Ս.Ստրոսյան

декан исторического факультета ЕГУ, д.и.н., профессор
НУАСА, к.п.н., доцент
Член-корреспондент НАН РА, профессор
заведующий кафедрой международных отношений и дипломатии ЕГУ, руководитель отдела
армяно-курдских отношений ЕГУ, к.и.н., доцент

Ս.Ա.Սոցոսյան
Ս.Ս.Սոցոսյան

заместитель декана факультета истории и правоведения АГПУ им.Х.Абовяна, д.и.н.
профессор кафедры теоретической и прикладной политологии Института философии и
социально-политических наук, ЮФУ, д.п.н.

Ս.Ա.Տառյան
Ս.Ս.Սալախյան
Ա.Ս.Սիմոնյան

д.ф.н., профессор АрГУ и УММ
зав.кафедрой уголовного права и уголовно-процессуального права РАУ, д.юр.н., профессор
Академия государственного управления РА, к.э.н., доцент

ՀՏԳ 378:06
ԳՍԴ 74.58
Կ 767

Կովկասը՝ մեր ընդհանուր տուն: Միջազգային գիտաժողով՝
Կ 767 նվիրված Մեսրոպ Մաշտոց համալսարանի գործունեության 20-ամյակին:
Ստեփանակերտ: «Դիզակ պրես», 2017.- 508 էջ:

Настоящий сборник статей по итогам международной научной конференции, проходившей в Университете Месроп Маштоц города Степанакерта (27-29 октября 2017 года), представляет собой результат сотрудничества ученых Арцаха, Армении и других стран СНГ. Участники конференции представили свое видение и анализ актуальных вопросов гуманитарного, экономического и социально-политического развития региона.

ՀՏԳ 378:06
ԳՍԴ 74.58

ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԻ ԻՐԱՎԱԳԻՏԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱԿԱՐԴԱԿԻ ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ
ԱՆՉԱՓԱՀԱՄՆԵՐԻ ՀԱՆՑԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆԽՄԱՆ ՄԻՋՈՑ¹

Ավետիք Հարությունյան
Արցախի Հանրապետության Նախագահի աշխատակազմի ԱԽԱԱ բաժնի պետ,
ի.գ.թ., ԱԵԳՄՄ նախագահ, ՄՄՀ
Արցախ

Սիրանուշ Պետիկյան
ի.գ.թ., ՄՄՀ
Արցախ

Լուսինե Բարխուդարյան
ԱրՊՀ
Արցախ

Անտառագիտ: *Անչափահասների հանցավորության հիմնախնդիրը մտահոգում է աշխարհի բոլոր երկրներին: Ընդհանուր կանոնից բացառություն չէ Արցախի Հանրապետությունը, որտեղ լուրջ աշխատանքներ են տարվում վտանգավոր այս երևույթի պատճառները բացահայտելու և այն արմատախիլ անելու նպատակով արդյունավետ միջոցներ ձեռնարկելու ուղղությամբ: Հոդվածում անդրադարձ է կատարվում աշակերտների իրավագիտակցության մակարդակի բարձրացման վրա՝ այն դիտարկելով որպես անչափահասների հանցավորության կանխման կարևորագույն միջոց:*

Բանալի բառեր՝ *անչափահասների հանցավորության կանխում, աշակերտների իրավագիտակցություն, իրավաչափ վարքագիծ, իրավական դաստիարակություն, իրավական կրթություն:*

Հանցավորության կանխումը ներկայումս հանդիսանում է հասարակության առջև ծառայած ամենաբարդ խնդիրներից մեկը:

Ընդհանուր առմամբ, **հանցավորության կանխում** ասելով, հասկացվում է պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, պաշտոնատար անձանց, հասարակական կազմակերպությունների, ուսումնական հաստատությունների, քաղաքացիների կողմից իրականացվող միջոցների, միջոցառումների բազմաստիճան համակարգ՝ ուղղված հանցագործությունների կատարմանը նպաստող պայմանների և պահանջների հաղթահարմանը, նվազեցմանը և չեզոքացմանը [9, էջ 102]: Հատկանշական է, որ այս խնդիրը բազմիցս քննարկվել է միջազգային հարթակներում: Մասնավորապես, Միավորված ազգերի կազմակերպության՝ հանցավորության կանխման և իրավախախտների հետ վարվելակերպի 10-րդ կոնգրեսում նշվել է, որ հանցավորության կանխման և անվտանգության ապահովման գործունեությունը պետք է կառուցվի՝ հաշվի առնելով ժողովրդավարական արժեքները և գործընթացները: Իրավապահ մարմինները և հանրային վարչական մարմինները պետք է հավատ ներշնչեն բնակչությանը և համագործակցեն հանցավորության կանխման գործընթացի արդյունավետության ապահովման գործում: Հանցավորության կանխման հետ կապված գործունեությունը հանդիսանում է «ինչպես կառավարության քաղաքացիական պարտքը, այնպես էլ քաղաքական պարտականությունը» [11, էջ 390-391]:

Անչափահասների հանցավորությունը հանցավորության ինքնուրույն տեսակ է՝ պայմանավորված նրա բովանդակության և զարգացման որակական և քանակական ցուցանիշներով, ինչպես նաև հանցագործի անհատականությամբ, ում վարքագծի հիմքում ընկած են եսակենտրոն մղումները և անկայուն միտքը: Անչափահասների հանցավորության խնդիրը

¹ Հետազոտությունն իրականացվել է Արցախի Հանրապետության կրթության, գիտության և սպորտի նախարարության կողմից տրամադրվող ֆինանսական աջակցության շնորհիվ՝ № SCS 15.10-002 գիտական թեմայի շրջանակներում:

միշտ էլ ուշադրության կենտրոնում է, ինչը պայմանավորված է նրանով, որ մատաղ սերունդը հանդիսանում է սոցիալական զարգացման բնական պայմանը, իսկ նրանց կողմից քրեական օրենսդրության խախտումը վկայում է ոչ միայն դաստիարակության բացթողումների մասին, այլև դիտարկվում է որպես հանցավորության կանխատեսող բնութագրիչ [5, էջ 457]:

Անչափահասների հանցավորության կանխումը հանցավորության կանխման հիմնախնդրի բաղկացուցիչ մասն է, որն իրականացվում է անչափահասների կողմից հանցագործությունների կատարմանը նպաստող գործոնների նվազեցմանն ուղղված փոխկապակցված կանխարգելիչ երկարաժամկետ միջոցների համակարգի միջոցով: Այն մասնագիտացված և ոչ մասնագիտացված սուբյեկտների գործունեություն է:

Անչափահասների հանցավորությունը բարդ սոցիալ-իրավական երևույթ է: Անչափահաս հանցագործների առանձնահատկություններն են.

1. տարիքը. դեռահասության տարիքում տեղի է ունենում մարդու անհատակազմավորման գործընթացը,
2. կրթությունը. անչափահաս հանցագործների կրթության մակարդակն ավելի ցածր է, քան նրանց հասակակիցներինը,
3. անչափահասների փոխազդեցությունը. անչափահաս հանցագործները բացասական ազդեցություն են թողնում մնացած անչափահասների վրա, ինչը նպաստում է հանցավորության աճին,
4. յուրահատուկ իրավագիտակցությունը. յուրահատուկ իրավագիտակցության մեջ առկա են բացթողումներ: Անչափահասները բացասական վերաբերմունք են ցուցաբերում սոցիալական նորմերի, մասնավորապես իրավական, բարոյական նորմերի նկատմամբ, ըստ այդմ՝ նրանք հրաժարվում են այդ նորմերը կատարելուց:

Հանցագործությունը, իրավախախտումները և ընդհանրապես վարքագծի կանոններից շեղումը ոչ միայն հասարակության մեջ, այլև ընտանիքում հանդիսանում են անչափահասների հանցավորության առաջացման հիմնական պատճառները:

Բարոյահոգեբանական տեսանկյունից անչափահաս հանցագործի անհատականությունը բնութագրվում է մի շարք յուրահատուկ հատկանիշներով: Նրանց հակաիրավական վարքագծի վրա նախնառաջ ազդում են տարիքային այնպիսի առանձնահատկություններ, ինչպիսիք են մնացածներին նմանակելը, երիտասարդական բացասականությունը, կենսական կարգադրությունների և ուղենիշների բացակայությունը: Անչափահասների մի խմբի մոտ բացակայում է հետաքրքրվածությունը կրթության և աշխատանքի նկատմամբ: Նրանց, որպես կանոն, հետաքրքրում է հանգստի ոլորտը: Որոշ հեղինակների կարծիքով՝ «անչափահասների հանցավորությունը բացատրվում է անչափահասների կողմից իրադարձությունների ոչ ճիշտ գնահատման ու ինքնահաստատման բնագավառում կենսափորձի բացակայության պատճառով հակահասարակական վարքագծի ընտրությամբ» [7]:

Անչափահասների հանցավորության կանխման միջոցների շարքին են դասվում.

1. անչափահասների իրավագիտակցության մակարդակի բարձրացումը,
2. պետական քաղաքականության շրջանակներում սոցիալական քաղաքականության զարգացումը,
3. անչափահասների հանցավորության կանխման գործառույթն իրականացնող պետական մարմինների կատարելագործումը,
4. անչափահաս հանցագործների վրա ազդեցություն ունենալու գործընթացում պետական և հասարակական կազմակերպությունների ջանքերի համատեղումը,
5. անչափահասների իրավական և ռազմահայրենասիրական դաստիարակության կազմակերպումը,
6. սպորտի զարգացումն ու մարզական հաստատությունների բացումը, անչափահասներին ֆիզիկական կուլտուրային և սպորտին ներգրավելը,
7. մշակութային օբյեկտների վերակառուցումը, դրանցում հանգստի կազմակերպումը և այլն:

Անչափահասների հանցավորության կանխման ամենաարդյունավետ միջոցներից է իրավագիտակցության մակարդակի բարձրացումը: Ընդ որում՝ այս հիմնախնդիրն արդիական է

ոչ միայն Արցախի Հանրապետությունում, այլև՝ ամբողջ աշխարհում: Ներկայումս չկա հաստատված մեխանիզմ այս հիմնախնդրի արդյունավետ լուծման համար:

Իրավագիտակցությունն ամենաընդհանուր գծերով ենթադրում է հասարակական հարաբերություններում իրավական նորմերի անհրաժեշտության գիտակցում, դրանց սահմանում, այդ նորմերով ապրելու ու գործելու, դրանք հարգելու ու պաշտպանելու պատրաստակամություն [2, էջ 15]:

Աշակերտների իրավագիտակցությունն իրավադաստիարակչական նպատակաուղղված գործունեության տեսակ է, ինչի արդյունքում անչափահասները յուրացնում են իրավական արժեքները, գիտելիքները, իրավունքի բնագավառի վարքագծի նորմերը [10, էջ 12]: Այն հասարակական գիտակցության և իրավական մշակույթի բաղադրիչներից է և արտահայտում է աշակերտների վերաբերմունքը հասարակական կյանքի իրավական երևույթների նկատմամբ:

Իրավական գիտելիքները նպաստում են աշակերտների կողմից հասարակական երևույթների ճիշտ ընկալմանը, աշակցում են նրանց սոցիալական ակտիվության զարգացմանը, հնարավորություն են ընձեռում ճիշտ կողմնորոշվելու կյանքում, հստակեցնել թույլատրելիի ու արգելվածի միջև սահմանները, իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի պաշտպանության համար ընտրելու օրինական ճանապարհները: Աշակերտների իրավագիտակցության բարձրացումը նպատակ է հետապնդում նպաստել աշակերտների կողմից ստացված իրավական գիտելիքներն առօրյա կյանքում կիրառելուն:

Մեր կողմից Արցախի Հանրապետության դպրոցում իրականացված հետազոտությունները [1, էջ 11-33] ցույց են տվել, որ աշակերտների իրավագիտակցության բարձրացման գործընթացը պետք է սկսել դեռևս տարրական դասարաններում: Ժամանակակից պայմաններում աշակերտները որոշակի պատկերացումներ ունեն իրենց հիմնական իրավունքների, ազատությունների և պարտականությունների մասին, միաժամանակ այդ պատկերացումները կարող են լինել հակասական: Այսպես, օրինակ, աշակերտներից շատ հաճախ կարելի է լսել հետևյալ արտահայտությունները՝ «Դա իմ իրավունքն է», «Դուք խախտում եք իմ իրավունքները», «Ո՞վ է Ձեզ տվել այդ իրավունքը», ինչն ինքնին խոսում է իրավական որոշակի գիտելիքների առկայության մասին: Այս ամենի հետ մեկտեղ աշակերտները շատ հաճախ մոռանում են իրենց ծնողների, ուսուցիչների, դասընկերների իրավունքների մասին:

Այսպիսով՝ աշակերտների իրավագիտակցության բարձրացմանը խոչընդոտող հանգամանքներից է աշակերտների՝ որպես ուսումնական գործընթացի սուբյեկտների կողմից իրենց պարտականությունների չկատարումը կամ ոչ լիարժեք կատարումը:

Անչափահասների իրավագիտակցության և իրավական վարքագծի վրա մեծ ազդեցություն են ունենում սոցիալական միջավայրը, անձը իր անհատական հատկանիշներով ու առանձնահատկություններով, որոշակի գիտելիքների, արժեքների ամբողջությունը, որը հասարակությունը կամ սոցիալական խումբը ձգտում է փոխանցել իր անդամներին: Այս ամենը ձևավորում են առավելապես դրական իրավագիտակցություն: Ընդ որում, սոցիալական միջավայրի մի շարք բաղադրատարրեր կարող են նպաստել նաև հակահասարակական իրավագիտակցության արմատավորմանը [3, էջ 18]: Իրավագիտակցության ձևավորման գործընթացը որոշվում է աշակերտներին անմիջապես շրջապատող հասարակական կարգի ու միկրոմիջավայրի մի շարք գործոններով [4, էջ 35]:

Անչափահասների իրավագիտակցության բարձրացման նպատակով իրականացվող միջոցառումների շրջանակներում կարևոր նշանակություն պետք է տրվի Արցախի Հանրապետության Մահմանադրության, ինչպես նաև իրավունքի մի շարք ճյուղերի ուսումնասիրմանը, որոնք առավել կարևոր նշանակություն և կիրառություն ունեն աշակերտների կյանքում (վարչական, աշխատանքային, ընտանեկան, քրեական և այլն): Օրենսդրական ակտերից բացի՝ կան նաև ենթաօրենսդրական ակտեր, որոնց աշակերտները ևս պետք է ծանոթանան: Այդպիսիք են, մասնավորապես, դպրոցի կանոնադրությունը, աշակերտների վարքագծերի կանոնները, ճանապարհային երթևեկության կանոնները:

Աշակերտների իրավագիտակցության բարձրացման համար կարող են օգտագործվել նաև հետևյալ միջոցները.

1. իրավական թեմաներով արտաժամյա պարապմունքները,

2. էքսկուրսիաները, որոնց ընթացքում տեսական գիտելիքները համադրվում են իրավական իրականության երևույթների հետ,
3. իրավապահ մարմիններ այցելությունները,
4. իրավական թեմաներով հեռուստատեսային հաղորդումների դիտումը,
5. իրավական տարաբնույթ խնդիրների վերաբերյալ բանավեճերի կազմակերպումը,
6. տեսանելի քարոզչությունը (թեմատիկ պատի թերթի պատրաստում, թերթերից, գրքերից, իրավական տարբեր թեմաներով ներկայացված հոդվածների քաղվածքներով թղթապանակների պատրաստումը) և այլն:

Աշակերտների իրավագիտակցության մակարդակի բարձրացման կարևորագույն միջոցներից է իրավական գիտելիքներ պարունակող տարբեր դասընթացների վարումը, որի նպատակը պետք է լինի իրավական գիտելիքների սերմանումը, իրավական ոլորտում գործունեություն ծավալելու միջոցների և մեթոդների վերաբերյալ համապատասխան գիտելիքների տրամադրումը, ինչպես նաև իրավունքի՝ որպես սոցիալական արժեքի նկատմամբ համապատասխան վարվելակերպի սահմանումը [8, էջ 25]:

Աշակերտի անհատական իրավագիտակցության նպատակամիտված ձևավորման ժամանակ կարևոր նշանակություն է տրվում իրավական դաստիարակությանը: Այն, միաժամանակ, հանդիսանում է աշակերտների հակաիրավական վարքագծի կանխարգելման միջոց:

Իրավական դաստիարակությունն իրավագիտակցության, իրավական վարքագծի դրսևորման համար անհրաժեշտ գիտելիքների, ունակությունների ձևավորմանն ուղղված կազմակերպչական, համակարգված և նպատակաուղղված գործունեություն է:

Աշակերտների իրավական դաստիարակության նպատակը նրանց իրավագիտակցության ձևավորումն է և դրա հիման վրա գիտակցված ու ակտիվ իրավաչափ վարքագիծը: Իրավական դաստիարակության նպատակներին հասնելու միջոցներից են.

1. աշակերտների կողմից իրավական նորմերի վերաբերյալ որոշակի գիտելիքներ ունենալը,
2. կազմակերպչաիրավական դաստիարակությունն արտադասարանական և արտադպրոցական աշխատանքներում,
3. դպրոցում և ըստ բնակության վայրի՝ ակտիվ մասնակցությունն իրավապահ գործունեությանը,
4. ծնողների և ուսուցիչների իրավական մշակույթի արմատավորումը:

Ժամանակակից պայմաններում իրավական դաստիարակությունն անհրաժեշտ է անչափահասների շրջանում անվտանգ կյանքը քարոզելու համար: Գաղտնիք չէ, որ հակաիրավական վարքագիծ դրսևորող անչափահասները, մասնավորապես՝ աշակերտները, բավականին մեծ վտանգ են ներկայացնում հասարակության համար, քանի որ նմանատիպ վարքագիծը մշտապես խոչընդոտում է հասարակության բնականոն զարգացմանը: Իրավական դաստիարակությունը նախապայմաններ է ստեղծում անձի անհատական զարգացման համար: Ընդ որում՝ ընտանիքն ու դպրոցն անձի առաջնային սոցիալականացման ինստիտուտներն են հանդիսանում:

Հարկ է նշել, որ տարբեր երկրներում աշակերտների իրավագիտակցության մակարդակի բարձրացմանն ուղղված միջոցառումներին տարբեր կառույցներ են ներգրավվում: Այսպես, մի շարք երկրներում գործում են հասարակական կազմակերպություններ, որոնց նպատակն է երիտասարդության շրջանում բարոյական վարքագծի արմատավորումը, անչափահասների շրջանում հարձակունակ վարքագծի բացառումը կամ այն նվազագույնի հասցնելը, իրավական անգրագիտության բացառումը, հանցավոր մտածելակերպն արմատախիլ անելը: Վերթթվագրյալ նպատակներին հասնելու նպատակով այդ կազմակերպությունները համագործակցում են ուսումնական հաստատությունների հետ, համատեղ անցկացնում են դասընթացներ՝ արդյունքում արձանագրելով հանցավոր վարքագծի և հանցագործությունների նվազեցում:

Հայտնի է, որ անչափահասների իրավակազմավորման գործընթացում կարևորագույն դերակատարությունը պատկանում է դպրոցին: Հենց դպրոցում է հնարավոր բացահայտել անչափահասների անհատակազմավորման շեղումները, ինչպես նաև նրանց շրջապատում

գտնվող քրեաձին գործոնները: Բնականաբար, դաստիարակչական ու կանխարգելիչ գործունեությունը հնարավոր է իրականացնել բացառապես դպրոցի հիման վրա [6, էջ 4]:

Հարկ է նկատել, որ 2008 թվականից սկսած Արցախի Հանրապետության հանրակրթական դպրոցներում դասավանդվում է «Հասարակագիտություն» առարկան, որի շրջանակներում աշակերտները ստանում են իրավական գիտելիքներ, ընդ որում, «Հասարակագիտություն» ինտեգրված առարկայի «իրավագիտություն» բաժինը դասավանդվում է 11-րդ դասարանի առաջին կիսամյակում՝ շաբաթական առավելագույնը 2 ժամ ժամաքանակով [1, էջ 14]: Նշված դասընթացի շրջանակներում աշակերտները ծանոթանում են Սահմանադրությանը՝ ուսումնասիրելով, նախևառաջ անձի իրավական կարգավիճակի հիմունքների վերաբերյալ հիմնադրույթները, պատկերացում են կազմում պետության, նրա գործառույթների, կառավարման ձևերի մասին, գիտելիքներ են ձեռք բերում իրավունքի աղբյուրների և նորմերի, իրավակարգի և իրավահարաբերությունների, իրավախախտումների և իրավաբանական պատասխանատվության, վարչական, քաղաքացիական, աշխատանքային, քրեական իրավունքների հիմունքների, վեճերն իրավական միջոցներով լուծելու մասին:

Բացի այդ՝ Արցախի Հանրապետության իշխանությունները մշտապես ուշադրության կենտրոնում են պահում երեխաների հետ կապված հարցերը: Արցախի Հանրապետության կառավարության կողմից ընդունվում է երեխայի իրավունքների պաշտպանության տարեկան ծրագիրը, և հաստատվում է ծրագրով նախատեսված միջոցառումների ցանկը:

Արցախի Հանրապետության ոստիկանության անչափահասների գծով տեսուչները, համագործակցելով ուսումնական հաստատությունների մանկավարժական կոլեկտիվների հետ, միջոցներ են ձեռնարկում անչափահասների հանցավորությունը կանխելու նպատակով: Այդ միջոցներից են անչափահասների շրջանում իրականացվող կանխարգելիչ աշխատանքները, որոնց, ոստիկանության համապատասխան ստորաբաժանումների աշխատակիցներից բացի, մասնակցում են նաև առողջապահության, արդարադատության, կրթության, գիտության և սպորտի նախարարությունների աշխատակիցները: Կանխարգելիչ աշխատանքների շրջանակներում մասնագետները ներկայացնում են իրենց ոլորտի՝ երեխաների իմացության համար անհրաժեշտ թեմաներ: Ուշագրավ է այն փաստը, որ երեխաները համակ ուշադրությամբ լսում են մասնագետներից յուրաքանչյուրին և բարձրաձայնում են իրենց հուզող հարցերը: Հեղինակներն անձամբ ներկա են գտնվել 2016 թվականին Արցախի Հանրապետության ոստիկանության կողմից կազմակերպված կանխարգելիչ աշխատանքներին՝ ներկայացնելով ամուսնաընտանեկան հարաբերությունների հետ կապված հարցերը: Նախևառաջ ներկայացվել են Արցախի Հանրապետության Սահմանադրության մեջ առկա նորամուծությունները՝ կապված ծնողների և երեխաների իրավունքների ու պարտականությունների հետ, անդրադարձ է կատարվել ամուսնաընտանեկան հարաբերությունների իրավական պաշտպանության դրույթներին, պատասխանել աշակերտներին հուզող հարցերին, կոչ արել աշակերտներին ցանկացած պարագայում գիտակցված որոշումներ կայացնել, ցանկացած արարք կատարելուց առաջ մտածել դրա ինչպես դրական, այնպես էլ բացասական հետևանքների մասին:

Աշակերտների հետ անմիջական շփումից հետո ևս մեկ անգամ հավաստիացել են նրանում, որ մատաղ սերունդը սպունգի նման կլանում է ստացված տեղեկատվությունը՝ անկախ ստացման եղանակից: Ուստի հանրակրթական ուսումնական հաստատությունները պետք է ջանք չխնայեն՝ աշակերտներին հավաստի տեղեկատվություն տրամադրելու համար: Վերջինս կարող է իրականացվել աշակերտների՝ իրավասու կառույցների մասնագետների հետ պարբերական հանդիպումներ կազմակերպելու միջոցով: Նմանատիպ հանդիպումները հնարավորություն կընձեռեն աշակերտներին առանց վարանելու առաջադրելու իրենց մտահոգող հարցերը և համապատասխան մասնագետների կողմից ստանալու այդ հարցերի պատասխանները:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ կարող ենք փաստել, որ անչափահասների հանցավորության կանխումը բազմակողմանի և ծավալուն աշխատանք է: Ընդ որում, անչափահասների շրջանում հանցավորության կանխման յուրաքանչյուր միջոց, մասնավորապես, իրավագիտակցության մակարդակի բարձրացումը, կարող է դրական արդյունք ունենալ միայն այն դեպքում, երբ դրանք իրականացվում են պետական մարմինների և հասարակական համապատասխան կառույցների (ուսումնական հաստատությունների, իրավապահ մարմինների, հասարակական կազմակերպությունների) փոխհամաձայնեցված, փոխկապակցված և նպատակամիտված

գործողություններով՝ դրանով իսկ նպաստելով հանցավոր վարքագծի վերացմանը, և հարթակ հանդիսանալով անձի անհատական զարգացման համար:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Հարությունյան Ա., Պետիկյան Ս., Մաթևոսյան Հ., Բարխուդարյան Լ. Արցախի Հանրապետության ավագ դասարանների աշակերտների իրավագիտակցության ձևավորման հիմնախնդիրը, Մարդ և հասարակություն, №2, 2017:
2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ /ընդհանուր խմբագրությամբ՝ Գ. Հարությունյանի, Ա. Վաղարշյանի. Եր., «Իրավունք», 2010, 1086 էջ:
3. Башкатов И.П. Психология неформальных подростково-молодежных групп. М., Юрист, 2000.
4. Беличева С.А. Основы превентивной психологии. М., Просвещение, 1993.
5. Демидова-Петрова Е.В. Современная криминологическая характеристика преступности несовершеннолетних как одного из видов преступности // Административное и муниципальное право, 2014, № 5:
6. Иванова А.А. Педагогическая профилактика в системе предупреждения преступлений: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Н. Новгород, 2006.
7. Кононенко Н. Н. Обзор причин преступлений несовершеннолетних // Научный вестник 2010. URL.: <http://kraspubl.ru/content/view/full/67/36/> (դիմելու ամսաթիվը՝ 16.11.2015).
8. Кропанева Е.М. Теория и методика обучения праву: учеб. пособие. Екатеринбург: Изд-во Рос. гос. проф. пед. ун-та, 2010:
9. Мальцева Л.В., Преступность среди несовершеннолетних и ее предупреждение, Общество, Политика, Экономика, Право, 2011, № 4.
10. Певцова Е. А. Проблемы формирования правового сознания учащейся молодежи: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. М., 2006.
11. X Конгресс Организации Объединенных Наций по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями: сб. документов / сост. А. Г. Волеводз. М., 2001.

РЕЗЮМЕ

Повышение уровня правосознания школьников как средство предупреждения преступности среди несовершеннолетних

Аветик Арутюнян, Сирануш Петикян, Лусинэ Бархударян

Ключевые слова: предупреждение преступности среди несовершеннолетних, правосознание школьников, правомерное поведение, правовое воспитание, правовое образование.

Преступность несовершеннолетних является частью постоянных социальных проблем общества, и поэтому никогда не перестанут быть актуальными попытки найти способы предотвращения преступности среди несовершеннолетних.

В статье рассматриваются вопросы повышения уровня правосознания школьников как средства предотвращения преступности среди несовершеннолетних. Предлагается предпринять согласованные, взаимосвязанные и целенаправленные действия государственными органами и соответствующими государственными учреждениями.

SUMMARY

Increasing the Level of Pupil Legal Awareness as a Means of Preventing Juvenile Delinquency

Avetik Harutyunyan, Siranush Petikyan, Lusine Barkhudaryan

Keywords: prevention of juvenile delinquency, legal awareness of pupil, lawful conduct, legal upbringing, legal education.

Juvenile delinquency is a part of the society's ongoing social problems, and therefore, attempts to find ways to prevent juvenile delinquency will never cease to be relevant.

The article explores the level of pupil's legal awareness as a means of preventing juvenile delinquency. The research suggests increasing the level of pupil's legal awareness through coordinated, interrelated and purposeful actions of state bodies and relevant state institutions.